

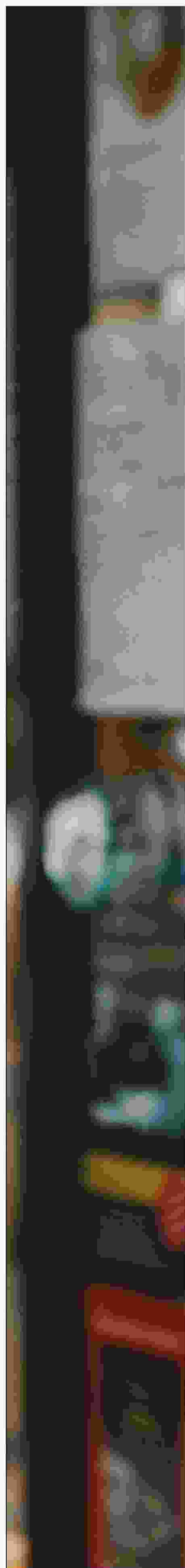
ΟΙ ΑΘΗΝΑΙΟΙ

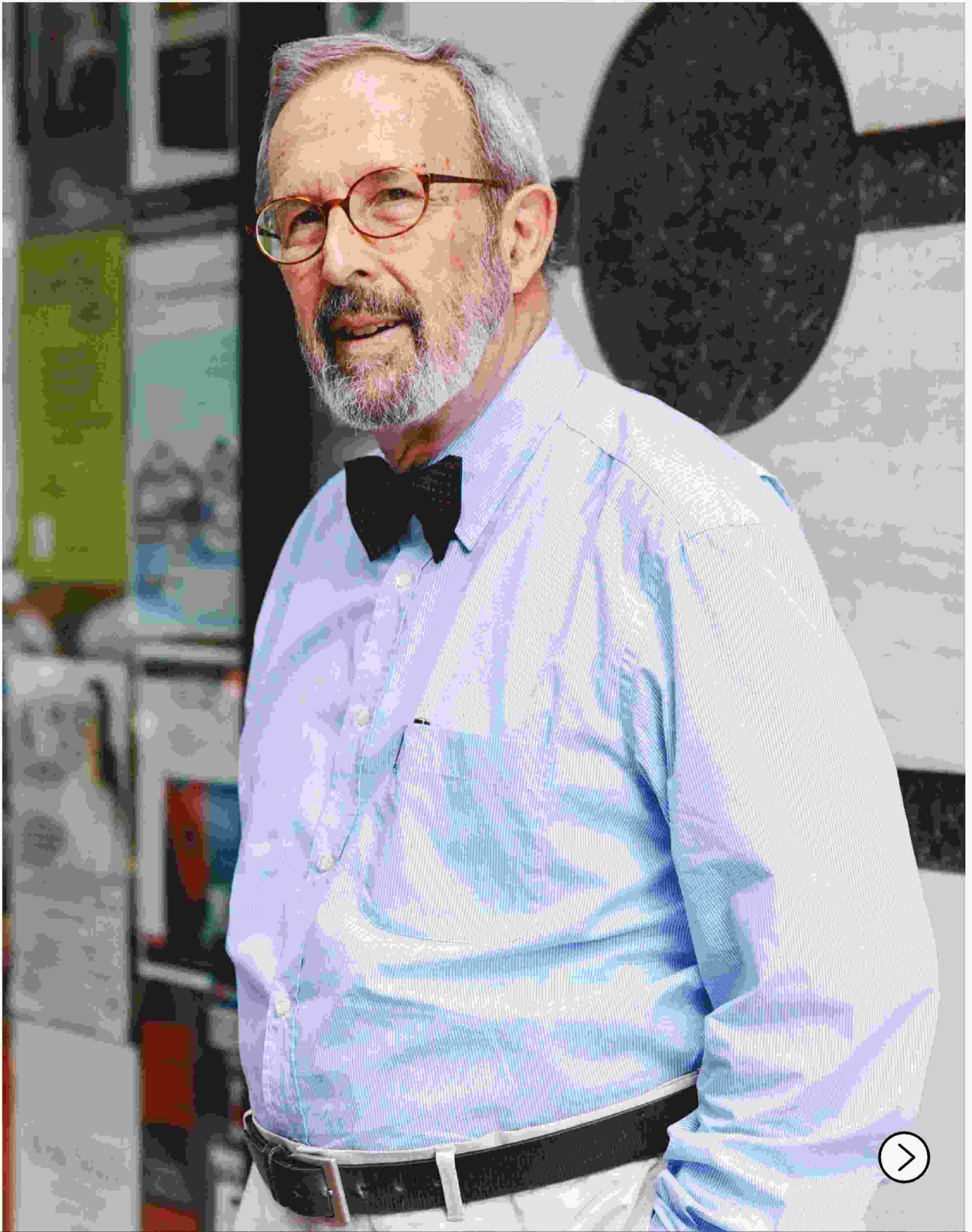
ΑΠΟ ΤΟΝ ΓΙΑΝΝΗ ΠΑΝΤΑΖΟΠΟΥΛΟ. ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ: ΠΑΡΙΣ ΤΑΒΙΤΙΑΝ.

- **Γεννήθηκα το 1945 στην Αθήνα** και μεγάλωσα σε ιατρικό και πανεπιστημιακό περιβάλλον. Το επάγγελμα του πατέρα μου ήταν οδοντίατρος-χειρουργός, διευθυντής του Ευαγγελισμού και καθηγητής πανεπιστημίου. Νονός μου ήταν ο Γεώργιος Ιωακείμoglou, καθηγητής Φαρμακολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών και ακαδημαϊκός, μια σημαντική μορφή που με επηρέασε βαθύτατα.
- **Οι «Ελληνικοί Χοροί» του Σκαλκώτα** ήταν ένας από τους δίσκους που μου έχουν αποτυπωθεί έντονα, όπως και το βιβλίο του Καραγάτση *Ο κοτζάμπασης του Καστρόπυργου*, που απομυθοποιούσε την πατριωτική μυθολογία. Από τα παιδικά μου χρόνια θυμάμαι τον Εθνικό Κήπο, τη Δεξαμενή και τη Βασιλική Φρουρά. Φυσικά, στον Εθνικό Κήπο δεν πηγαίναμε μόνοι μας αλλά με τις νταντάδες μας, διότι τότε δεν ήταν εύκολο να αμολήσεις τα παιδιά μόνα τους στον Κήπο, αφού κυκλοφορούσαν οι λεγόμενοι «ανώμαλοι». Οι εικόνες που με ακολουθούν από τα νεανικά μου χρόνια προέρχονται από πολιτικά και ιστορικά γεγονότα. Η κηδεία του Γεωργίου Παπανδρέου, η 21η Απριλίου του 1967 με τα τανκς στη Βασιλίσσης Σοφίας, ο ερχομός του Γρίβα-Διγενή και του Μακάριου, καθώς και οι διαδηλώσεις στη Μητροπόλεως, έξω από το υπουργείο Παιδείας. Η πρώτη διαδήλωση που συμμετείχα ήταν όταν ανέλαβε Αρχιεπίσκοπος Αθηνών ο Ιάκωβος, που υποτίθεται ότι ήταν ομοφυλόφιλος, και εμείς διαμαρτυρόμασταν γιατί θεωρούσαμε ότι και η τότε κυβέρνηση ήταν κυβέρνηση ομοφυλοφίλων, με πρώτο τον Κωνσταντίνο Καραμανλή.
- **Στο Κολέγιο Αθηνών οφείλω την πολιτικοποίησή μου.** Κάθε τάξη είχε το προεδρείο της και υπήρχε μια υποτυπώδης πολιτική ζωή. Ήμουν αρχισυντάκτης του μαθητικού περιοδικού «Ο Αθηναίος» και έγραφα για τις διεκδικήσεις των νέων ή για τις νεολαίες ξένων χωρών. Τότε το Κολέγιο αποτελούσε και καταφύγιο για καθηγητές που λόγω αριστερών φρονημάτων δεν μπορούσαν να διοριστούν στο Δημόσιο. Θυμάμαι, το 1956, που είχε γίνει η Ουγγρική Επανάσταση και πνίγηκε στο αίμα από τον Σοβιετικό Στρατό, να κόβω φωτογραφίες από το «Paris Match» και το «Life» και να τις κρεμάω στην τάξη, στην εφημερίδα τοίχου, για την οποία ήμουν υπεύθυνος. Ένας από τους καθηγητές μου ήταν κομμουνιστής και με το που τις είδε, έγινε έξαλλος και τις έσκισε αμέσως. Όλα αυτά στο λεγόμενο αμερικανικό κολέγιο. Υπήρχε όμως ένα πλαίσιο για πολιτική έκφραση. Στη συνέχεια ακολούθησα σπουδές Νομικής, μια προφανής επιλογή για κάποιον που ήθελε να ασχοληθεί με τις κοινωνικές επιστήμες. Έγινα ηγετικό στέλεχος στο φοιτητικό κίνημα, το ζήτημα όμως είναι ότι πάντα θεωρούσα τον εαυτό μου «Βόρειο» που βρέθηκε κατά λάθος στον Νότο. Ήμουν ο «γραφειοκράτης» που σε μια φοιτητική οργάνωση κρατούσε αρχείο, έγγραφα και ντοκουμέντα. Κυκλοφορούσα συνεχώς με μια τσάντα και πολλοί με θεωρούσαν σχεδόν «νούμερο». Οι άλλοι συνδικαλιστές ήταν πιο χύμα, επέλεγαν να σπαταλούν την ώρα τους στα καφενεία παίζοντας πρέφα, αλλά αργότερα έγιναν υπουργοί. Ανήκω σε μια γενιά που πίστευε ότι μετά την πτώση της δικτατορίας θα γινόταν ένα νέο ξεκίνημα για τη χώρα. Γι' αυτό ήθελα να ασχοληθώ ενεργά, ως «γραφειοκράτης», σε ένα σοσιαλδημοκρατικό κόμμα. Τα πράγματα στράβωσαν, ήρθε ο Ανδρέας Παπανδρέου, δημιούργησε ένα λαϊκίστικο κίνημα, στο οποίο δεν είχα καμιά θέση. Έτσι, το πανεπιστήμιο ήταν μια διέξοδος, αφού δεν μπορούσα να ασχοληθώ με την πολιτική. Πίστευα ότι θα μπορούσα να συνεισφέρω, κατά κάποιον τρόπο, στην αγωγή του πολίτη. Και αντιλαμβανόμουν τη διδασκαλία της Ιστορίας ως μια συμβολή στην πολιτική διαπαιδαγώγηση των αυριανών πολιτών. Ως ιδέα ήταν πολύ ωραία, αλλά δεν είχε καμία απολύτως σχέση με την πραγματικότητα.
- **Τους περισσότερους φοιτητές μου δεν τους είδα ποτέ.** Εμφανίζονταν μόνο στις εξετάσεις, κοβόντουσαν συστηματικά και διαμαρτύρονταν συνεχώς. Κάποιοι με χαρακτήρισαν «χούντα» επειδή δεν τους άφηνα να έχουν το κινητό τους στη διάκριση της εξέτασης, για να μην αντιγράφουν. Οι εξετάσεις και οι επιτηρήσεις ήταν ό,τι πιο εφιαλτικό θυμάμαι από τον πανεπιστημιακό χώρο. Κατέληξα να κάνω μόνος μου όλες τις επιτηρήσεις, για να μην εξαρτώμαι από τους άλλους. Γι' αυτό τελικά απομονώθηκα από το υπόλοιπο διδακτικό προσωπικό, επειδή πολλοί συνάδελφοί μου θεωρούσαν ότι δεν χρειαζόταν να δίνω τόση σημασία. Οι ίδιοι προτιμούσαν να μοιράζουν αφειδώς δεκάρια, όπως ο πρώην αντιπρόεδρος της Βουλής του ΣΥΡΙΖΑ, Αλέξης Μητρόπουλος, που λόγω αυτού του γεγονότος ήταν ιδιαίτερα δημοφιλής. Ευτυχώς, υπήρχε ένας αρκετά μεγάλος αριθμός φοιτητών μου που έμαθαν Ιστορία και αποτελούν τη μόνη αντίρρηση στη σκέψη ότι χαράμισα τη ζωή μου και το αποδεικνύουν μέχρι σήμερα, όταν με συναντούν στον δρόμο. Υπήρχαν δύο διαδρομές στον χώρο της παιδείας, μια υγιής και μια νοσηρή. Στην πρώτη ερχόταν ο φοιτητής, έδινε εξετάσεις και αποτύγχανε. Ελάχιστοι ήταν αυτοί που έρχονταν να ρωτήσουν γιατί κόπηκαν. Το λογικό θα ήταν να πας σπίτι σου και να αναρωτηθείς γιατί απέτυχες. Τη δεύτερη φορά, είτε θα περνούσες το μάθημα είτε θα αποτύγχανες ξανά. Την τρίτη φορά, αν δεν είχες κάποιο παθολογικό πρόβλημα, θα το περνούσες, έχοντας μάθει πλέον για ποιους λόγους κοβόσουν. Η νοσηρή διαδρομή αφορά αυτούς που έρχονταν χωρίς να έχουν καν ανοίξει βιβλίο, υπολογίζοντας στην αντιγραφή από τον διπλανό τους, καθώς και στις σημειώσεις από τις φοιτητικές παρατάξεις. Αποτύγχαναν εκ νέου και με κατηγορούσαν επειδή δεν τους περνούσα. Σε άλλη χώρα τον φοιτητή που θα εμφανιζόταν παραπονούμενος επειδή κόπηκε δώδεκα φορές θα τον έπαιρναν με τις ντομάτες. Για να κοπείς τόσες φορές, σημαίνει ότι κάνεις μόνο για φύλακας ορνιθοτροφείου. Το σημαντικότερο είναι ότι δεν υπήρχαν καν οι στοιχειώδεις γνώσεις της έκτης δημοτικού σε ερωτήσεις-κλειδιά για τη γεωγραφική συγκρότηση του ελληνικού κράτους, μολονότι όλοι κόπτονται, κατά τα συνηθισμένα, ότι είναι έτοιμοι να χύσουν το αίμα τους. Θυμάμαι μια φορά που μια φοιτήτρια δεν γνώριζε ποιες περιοχές αποτελούσαν το ελληνικό κράτος πριν από τους Βαλκανικούς Πολέμους. Η συγκεκριμένη ήταν υπό την προστασία του κυρίου Μπαμπινιώτη, τότε πρύτανη. Την έκοψα και ζήτησε, μαζί με κάποιες άλλες φοιτήτριες, να την επανεξετάσω. Εξετάστηκαν από τριμελή επιτροπή και κόπηκαν ξανά. Πήγαν πάλι στο Πρυτανικό Συμβούλιο και ζήτησαν ξανά επανεξέταση, μολονότι ήταν παράνομο. Δεν το δέχτηκα, αλλά οι συγκεκριμένες φοιτήτριες, απ' ό,τι είδα στη συνέχεια, χωρίς να γνωρίζω πώς, πήραν πτυχίο κανονικά. Χωρίς την υπογραφή μου. Ο χώρος της παιδείας εξακολουθεί και παραμένει αθεράπευτος.
- **Το ελπιδοφόρο είναι** ότι πάντοτε υπάρχει μια δυναμική μειονότητα νέων που δραστηριοποιούνται και είναι αυτή που τελικά αλλάζει τα πράγματα. Απορείς πώς μέσα σε ένα τόσο εχθρικό περιβάλλον καταφέρνουν να ξεχωρίσουν. Και είναι αυτοί που σήμερα επιλέγουν να φύγουν στο εξωτερικό, γιατί πολύ απλά επιλέγουν να πάρουν τη ζωή τους στα χέρια τους. Δυστυχώς, οι υπόλοιποι είναι τόσο ευνουχισμένοι από τις μαμάδες τους, τα σχολεία τους και το κράτος, που το μόνο που κάνουν είναι να περιμένουν κάποιος, κάποτε, να έρθει και να τους δώσει δουλειά. Πρόκειται για μια λογική ανευθυνότητας που πλαισιώνεται από την άποψη ότι για όλα φταίνε κάποιος άλλος και ποτέ οι ίδιοι.
- **Το κυριότερο συμπέρασμα από την τριαντάχρονη διδασκαλία της Ιστορίας** στο πανεπιστήμιο ήταν ότι

ΓΙΟΡΓΟΣ ΜΑΥΡΟΓΩΡΔΑΤΟΣ

ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ, ΤΕΩΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ ΓΕΝΝΗΘΗΚΕ ΚΑΙ ΜΕΝΕΙ ΣΤΟ ΚΟΛΩΝΑΚΙ.

LIFO, Διεύθυνση: Βουλής 22 Σύνταγμα

τηλ: 2103254290, email: info@lifo.gr, σελ: 34-36, επιφάνεια: 266619

οι νεοέλληνες δεν τη χρειάζονται. Αδιαφορούν. Είμαστε η χώρα της μηδενικής προσπάθειας. Πάσχουμε από εθνικό αυτισμό και μας κατατρέχουν διαχρονικά οι μύθοι. Ο νεοέλληνας γεννήθηκε ανασφαλής και χρειάζεται τους μύθους ως άλλοθι είτε για την ανεπάρκειά του είτε για την σκηνηρία του. Ποιος φταίει για τη Μικρασιατική Καταστροφή; «Οι Άγγλοι. Ωραία, φέρε το ψητό τώρα». Δεν χρειάζεται να συζητήσεις, να διαβάσεις, να μάθεις, αφού την απάντηση πιστεύεις ότι τη γνωρίζεις. Ο νεοέλληνας έχει οξυτάτο πρόβλημα πνευματικής και σωματικής σκηνηρίας.

- **Ασχολήθηκα αρχικά με την έρευνα για τον Εθνικό Διχασμό**, επειδή ήθελα να καταπολεμήσω την προπαγάνδα της δικτατορίας και των υποστηρικτών της, ιδίως στο εξωτερικό. Ήθελα να αποδείξω ότι στην Ελλάδα η συμμετοχή του λαού μέσω των εκλογών, ήταν αποφασιστικής σημασίας και πως κάποιες επιλογές του άλλαξαν την Ιστορία. Ότι είχαμε μια ουσιαστική και δημοκρατική εξέλιξη. Θυμάμαι πολύ έντονα μια στιγμή, όταν ήμουν φαντάρος στο Κιλκίς κατά τη διάρκεια της Επταετίας. Τότε ήρθε ο στρατηγός και μας ρώτησε γιατί είχε γίνει η «επανάσταση». Απάντησε ένας στρατιώτης ότι «η επανάσταση έγινε για να νικηθεί ο κομμουνισμός και η φαυλοκρατία». Όταν όμως ρωτήθηκε «και τι σημαίνει φαυλοκρατία;», απάντηση δεν έδωσε και ο στρατηγός έγινε έξαλλος. Ήθελα, λοιπόν, να αποδείξω ότι η δημοκρατία ήταν υπαρκτή, παρά τις όποιες ατέλειες.
- **Η επιτυχία του τελευταίου μου βιβλίου** για τον Εθνικό Διχασμό δείχνει ότι ο κόσμος σήμερα αναζητά απαντήσεις λόγω της οικονομικής κρίσης. Διχαστικές λογικές υπάρχουν σε όλες τις κοινωνίες και είναι μέρος της πολιτικής ζωής. Σήμερα, βέβαια, είναι περισσότερο θεωρητικές οι εμφυλιοπολεμικές διαμάχες και κινούνται στα νέα πλαίσια των social media. Ακόμη και αυτή την περίοδο εξακολουθεί να υπάρχει ένα γενικότερο πρόβλημα απόστασης μεταξύ λόγων και έργων. Δεν σηκώνουμε μύγα στο σπαθί μας για την ονομασία της Μακεδονίας ή για τα σύνορά μας, αλλά όταν έρθει η κρίσιμη στιγμή κλαίμε και οδυρόμαστε. Όπως όταν είχαμε στείλει ένα πλοίο πριν από αρκετά χρόνια στον Περσικό Κόλπο και στο λιμάνι ζήσαμε στιγμές αρχαίας τραγωδίας. Δεν νομίζω ότι οι νέοι σήμερα έχουν τα κότσια να δράσουν και να διακινδυνεύσουν προς χάριν αυτών που λένε. Κάποτε, σε μια φοιτητική παράδοση, είπα στους φοιτητές μου να μην κρίνουν τόσο αυστηρά τους αντιβενιζελικούς που δεν ήθελαν να πάνε να πολεμήσουν για τη Μακεδονία. «Πόσοι από εσάς είστε διατεθειμένοι να πολεμήσετε για την Κύπρο;» τους ρώτησα. Σε άλλες εποχές θα αντιδρούσαν ότι τους προσβάλλω. Και όμως, δεν μίλησε κανείς.
- **Χαρισματικούς ηγέτες είχαμε**, αλλά μετρημένους στα δάχτυλα. Χαρισματικός ηγέτης ήταν και ο Ανδρέας Παπανδρέου, ο οποίος έσπειρε την καταστροφή. Αν μιλήσουμε για θετικές πολιτικές φυσιογνωμίες, σίγουρα ήταν ο Ελευθέριος Βενιζέλος και ο Κωνσταντίνος Καραμανλής. Σήμερα φαίνεται ότι έχει σχηματιστεί μια σημαντική μερίδα του λαού, και των νέων, που διψάει για μια θετική, αξιόπιστη και υπεύθυνη κυβερνητική πρόταση. Αν ξεχώριζα κάποιον, αυτός που ανταποκρίνεται περισσότερο αυτήν τη στιγμή είναι ο Κυριάκος Μητσοτάκης. Μακάρι να προκύψουν και άλλοι που θα μπορέσουν να ακολουθήσουν τις νέες επιταγές της εποχής. Το δυστύχημα είναι ότι η «σαβούρα» ή τα «βαρίδια» είναι πολλά και εκεί θα κριθεί ο επόμενος ηγέτης, ο οποίος θα επιτύχει μόνο όταν καταφέρει να παραμερίσει τη σαβούρα. Όσο για το «πρώτη φορά αριστερά», είναι κρίμα που αυτή ήταν η «πρώτη φορά αριστερά».
- **Από την πόλη της Αθήνας αναπολώ** την εποχή κάπου στα τέλη της δεκαετίας του '50, που τα τρώει ήταν το μοντέρνο μέσο μεταφοράς. Τα χρησιμοποιούσαμε για να κάνεις μεγάλες διαδρομές. Μέχρι δύο στάσεις περπατούσες, για παραπάνω έπαιρνες το τρόλεϊ. Είχες την αίσθηση ότι η πόλη μέσα από αυτές τις διαδρομές και τον λιγότερο πληθυσμό της ήταν πιο οικεία. Ήταν ένας ενιαίος χώρος. Σήμερα, το να κάνω τις ίδιες διαδρομές μου φαίνεται βουνό. Επιπρόσθετα, οι δρόμοι σήμερα στις εννιά το πρωί είναι έρημοι, όπως ήταν παλιά στις επτά το απόγευμα. Το Ζάππειο, το Σύνταγμα και το Κολωνάκι είναι οι περιοχές στις οποίες μου αρέσει να μετακινούμαι πιο πολύ. Αυτό που με ενοχλεί περισσότερο είναι η φθορά και η σταδιακή εγκατάλειψη της πόλης. Τα οδοστρώματα χαλασμένα, τα πεζοδρόμια διαλυμένα, τα κτίρια και οι προσόψεις έχουν αφεθεί στη μοίρα τους. Περπατάς από τη μια μουτζούρα στην άλλη. Επίσης, τα γκράφιτι είναι μια μεγάλη ρύπανση, μια αλλοίωση ιδιωτικής και δημόσιας περιουσίας. Οι καταστροφές των αγαλμάτων είναι κάτι ακόμη χειρότερο, και μάλιστα διαχρονικό. Το 1983 είχαν σπάσει το χέρι του αγάλματος του Κοραή στα Προπύλαια. Τότε η απάντηση της Συγκλήτου ήταν να αντικατασταθούν τα αγάλματα από αντίγραφα και τα πρωτότυπα να μεταφερθούν σε προστατευμένο μέρος. Έγραφα ένα άρθρο στην «Καθημερινή» και σημείωνα ότι δεν μένει παρά να αντικατασταθεί και το πανεπιστήμιο από αντίγραφο και να μεταφερθεί σε προστατευμένο μέρος. Επίσης, αυτό που δεν μπορείς να συνηθίσεις και να κατανοήσεις είναι η οδική συμπεριφορά των οδηγών και των μοτοσικλετιστών. Έχω φάει και μπουνιές επειδή διαμαρτυρήθηκα σε οδηγό που σταμάτησε ελάχιστα εκατοστά μπροστά μου και η αμήμητη απάντησή του ήταν «γιατί, σε άγγιξα;».
- **Ένα από τα μυστηριώδη και οξύτερα προβλήματα αυτής της χώρας** είναι ότι δεν ξέρουν οι άνθρωποι πώς να σε χρησιμοποιήσουν. Είτε προτιμούν να σε κόψουν λόγω αντίθετων ιδεολογιών είτε επιλέγουν να μη σου απαντήσουν ποτέ σε εκδηλώσεις ενδιαφέροντος. Και εκεί που προσπαθείς να δημιουργήσεις κάτι καλό ή να προβείς σε κάποιες χρήσιμες κινήσεις που θα βοηθήσουν το κοινωνικό σύνολο, παραμένεις συνεχώς δίπλα στο τηλέφωνο που τελικά δεν θα χτυπήσει ποτέ. Για λόγους παράλογους και ανεξήγητους, υπάρχει μια δυσκαμψία στο να χρησιμοποιήσουμε τον κατάλληλο άνθρωπο στην κατάλληλη δουλειά. Εργασίες που τις αφήνουμε και δεν γίνονται. Και προτιμούμε να πέσει ο τοίχος παρά να φωνάξουμε τον ειδικό να μας τον φτιάξει.
- **Το 1984, για το βιβλίο μου Stillborn Republic**, τιμήθηκα με το Woodrow Wilson Foundation Award, την ανώτατη διάκριση της Αμερικανικής Εταιρείας Πολιτικής Επιστήμης. Ίσως το μεγαλύτερο λάθος μου ήταν τελικά που επέλεξα να μείνω στην Ελλάδα. Από τη στιγμή που είχα καταλήξει ότι τα πράγματα στη χώρα θα πάνε από το κακό στο χειρότερο, μάλλον θα έπρεπε να είχα δεχτεί μια θέση στην Αμερική, όταν μου την προσέφεραν. Πάντως, είμαι περήφανος για κάποιους φοιτητές μου, για τα βιβλία μου και για τον γιο μου. Για όποιον κάνει παιδιά, αντιπροσωπεύουν μια επιβίωση πέρα από τον δικό του θάνατο. Ακόμη, λοιπόν, και αν δεν έχεις καμία ελπίδα για τον εαυτό σου, έχεις αυτομάτως ελπίδες για το παιδί σου. Η πατρική μου οικογένεια έπαιξε θετικό ρόλο στη ζωή μου. Όμως την οικογένεια που πήγα να φτιάξω εγώ μου τη διέλυσαν άλλοι. Στην πορεία της ζωής μου ερωτεύτηκα πολλές φορές. Αλλά η φορά που νόμιζα ότι θα ήταν η τελική, δυστυχώς μου βγήκε ξινή. Αυτή ήταν και η μεγάλη αποτυχία μου. Η ζωή με έχει διδάξει ότι τίποτε άλλο δεν αξίζει περισσότερο από το να έχεις ήσυχη τη συνείδησή σου. Και αυτό εξαρτάται αποκλειστικά από τον εαυτό σου. Αυτό που δεν εξαρτάται μόνο από εσένα είναι η ευτυχία σου.

Ακόμη και αυτή την περίοδο εξακολουθεί να υπάρχει ένα γενικότερο πρόβλημα απόστασης μεταξύ λόγων και έργων. Δεν σηκώνουμε μύγα στο σπαθί μας για την ονομασία της Μακεδονίας ή για τα σύνορά μας, αλλά όταν έρθει η κρίσιμη στιγμή κλαίμε και οδυρόμαστε. Όπως όταν είχαμε στείλει ένα πλοίο πριν από αρκετά χρόνια στον Περσικό Κόλπο και στο λιμάνι ζήσαμε στιγμές αρχαίας τραγωδίας.

INFO
Το βιβλίο του Γιώργου
Μαυρογορδάτου 1915, Ο Εθνικός
Διχασμός κυκλοφορεί από τις
εκδόσεις Πατάκη.